

УДК 342.9:351.7(477)

## ОКРЕМІ АСПЕКТИ УТОЧНЕННЯ СПИСКІВ ВИБОРЦІВ У СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

**О.О. КУКОБА, здобувач<sup>1</sup>,  
Національний університет біоресурсів  
і природокористування України**

*Статтю присвячено дослідженню окремих теоретичних та практичних питань уточнення списку виборців у судовому порядку з огляду на останні зміни в законодавстві та сформовану судову практику.*

***Вибори, список виборців, Державний реєстр виборців, адміністративний суд, судова процедура.***

У комплексі прав і свобод громадян України, закріплених у Конституції України, особлива роль належить праву громадян брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати й бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. А питання реформування виборчої системи займають чільне місце серед системних реформ, що сьогодні провадяться в Україні.

За таких умов першочергового значення набувають наукові дослідження виборчої проблематики, зокрема питання щодо державного обліку громадян України, які мають право голосу.

У контексті даної статті неодмінно варто звернути увагу на наукові дослідження та публікації з даної теми, проведені та підготовлені О. Богашовим, М. Бучин, Ю. Ключковським, В. Ковтунець, М. Смоковичем, С. Фіцак, О. Шумляк.

Не зважаючи на значний обсяг досліджень сучасного стану виборчої системи, і сьогодні кількість наукових праць, що тією чи іншою мірою стосуються питань створення та функціонування Державного реєстру виборців, досить обмежена, а питання реєстрації громадян України, які мають право голосу, вітчизняними науковцями взагалі залишено поза увагою. Розглядалися лише окремі аспекти, пов'язані зі складанням списків виборців. Виділяючи обов'язковість чи необов'язковість, постійність чи непостійність означеної процедури, фахівці виборчого права залишили поза увагою дослідження судової процедури уточнення списку виборців.

Дана робота присвячена дослідженню окремих теоретичних та практичних аспектів уточнення списку виборців у судовому порядку з огляду на останні зміни в законодавстві та сформовану судову практику.

---

<sup>1</sup> Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент О.Ю. Піддубний

Так, конституційне закріплення влади народу зумовлює необхідність запровадження певних механізмів її реалізації. Як встановлено в ч. 2 ст. 5 Конституції України, народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Це засадниче положення конкретизується приписом ст. 69 Конституції України про те, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії [1].

Передумовою участі кожного з громадян у здійсненні народовладдя є право голосу – саме загальне суб'єктивне право індивіда, що відкриває йому можливість разом з іншими брати участь у всіх процедурах, через які виявляється і здійснюється воля народу. Таке право, за змістом ст. 70 Основного Закону, мають громадяни, які на день проведення виборів досягли 18 років і не визнані судом недієздатними.

Свій розвиток наведені конституційні основи правового статусу виборців отримують у чинному виборчому законодавстві, за яким громадяни, які мають право голосу, отримують певні права та обов'язки щодо участі на різних етапах виборчого процесу в організації, проведенні виборів, голосуванні та підрахунку голосів.

З метою забезпечення реалізації суб'єктивного права особи на участь у виборах формуються списки громадян, які мають право голосу.

У світовій практиці використовуються два головні види списків виборців: обов'язкові та необов'язкові. Запровадивши обов'язкові списки виборців, держава фактично бере на себе зобов'язання забезпечити організацію складання списків виборців та здійснення періодичного контролю за цим процесом. Внесення громадянина до списків виборців у такому разі стає необхідною умовою реалізації ним активного виборчого права. При необов'язкових списках виборців громадянин зазвичай сам повинен піклуватися про внесення його до списку виборців [2, с. 63].

За українським виборчим законодавством часів незалежності порядок складання списків виборців завжди був обов'язковий і кілька разів змінювався.

Сьогодні складання списків виборців покладається передусім на органи ведення Державного реєстру виборців.

На практиці функціонування Державного реєстру виборців виявило низку проблем, основна маса яких полягає у включенні відомостей про особу-виборця до Реєстру з певними помилками (неточностями) чи взагалі відсутність даних про окремих осіб-виборців в Реєстрі.

З метою усунення проблемних питань законодавцем передбачено процедуру включення до Державного реєстру виборців відомостей про особу-виборця за заявою такої особи.

Так, ч. 1 ст. 19 Закону України «Про Державний реєстр виборців» передбачено, що особа, яка набула права голосу, або особа, яка має право голосу, однак виявила, що вона не включена до Реєстру, може за власною ініціативою звернутися до органу ведення Реєстру за місцем свого проживання на території України щодо свого включення до Реєстру [3].

Крім того, ст. 173 КАС України передбачено право особи-виборця звернутися до адміністративного суду з позовом про уточнення списку

виборців (в т.ч. про включення або виключення зі списку себе особисто чи інших осіб) та визначено особливості провадження у справах за такими позовами.

Зазначена стаття покликана насамперед забезпечити реалізацію конституційного права голосу особи на відповідних виборах.

Відповідно до ч. 8 ст. 31 Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 р. позовна заява про уточнення попереднього списку виборців може бути подана до суду в порядку, встановленому КАС України [4]. Рішення суду про внесення змін до попереднього списку виборців подається виборцем до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців або до відповідної дільничної виборчої комісії для направлення до такого органу.

Згідно зі ст. 40 Закону України «Про вибори народних депутатів України» адміністративний позов про уточнення списку виборців може бути подано до суду в порядку, встановленому КАС України [5]. Суд при розгляді даного адміністративного позову звертається до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців із запитом щодо уточнення відомостей про виборця. Рішення суду про внесення змін до попереднього списку виборців не пізніш як за п'ять днів до дня голосування подається виборцем до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців або до відповідної дільничної виборчої комісії для негайного направлення до такого органу, а пізніше цього строку – до дільничної виборчої комісії. Право звернутися з адміністративним позовом про уточнення списку виборців, у тому числі про включення або виключення зі списку себе особисто або інших осіб, має кожен, хто має право голосу на відповідних виборах або референдумі.

Аналогічні положення наведено у ч. 1 ст. 173 КАС України, згідно з якою право звернутися з адміністративним позовом про уточнення списку виборців, у тому числі про включення або виключення зі списку себе особисто або інших осіб, має кожен, хто має право голосу на відповідних виборах або референдумі [6].

На нашу думку, у випадках звернення осіб, які мають право голосу на відповідних виборах, з позовом про уточнення списку виборців, зокрема про включення або виключення зі списку інших осіб, доцільно, відповідно до положень ч. 2 ст. 53 КАС України, залучити їх (інших осіб) до участі у справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивача або відповідача залежно від заявлених вимог.

Слід урахувати, що в окремих випадках позивачем у справах про уточнення списку виборців може виступати неповнолітня особа. Це трапляється тоді, коли особа на момент подання позову ще не досягла 18 років, але досягне цього віку на день виборів. Оскільки у даному разі неповнолітня особа ініціює спір з приводу публічних правовідносин, у яких вона може брати самостійну участь, то за правилами ст. 48 КАС України така особа володіє адміністративною процесуальною дієздатністю, а відтак – може бути позивачем.

Слід звернути увагу, що ст. 173 КАС України не визначає, хто саме є належним відповідачем у справах зазначеної категорії. На практиці такі позови пред'являються до дільничної виборчої комісії. Подекуди серед співвідповідачів зазначають відділ ведення Державного реєстру виборців. Іноді цей відділ залучається як третя особа, що не заявляє самостійних вимог, на стороні відповідача.

На нашу думку, належним відповідачем за таким позовом є дільнична виборча комісія. Хоча суд при розгляді даного адміністративного позову і звертається до відповідного органу ведення Державного реєстру виборців із запитом щодо уточнення відомостей про виборця, таке звернення не вимагає залучення відділу ведення Державного реєстру виборців до справи як третьої особи.

Швидкоплинність виборчого процесу обумовлюють спеціальні процесуальні строки на звернення із позовами до адміністративних судів, розгляду й вирішення відповідних спорів, а також інші особливості.

Так, в силу положень ч. 3 ст. 173 КАС України позовну заяву про уточнення списку виборців може бути подано не пізніше як за два дні до дня голосування [6].

Вказаний строк обчислюється за правилами ст. 179 КАС України. Це означає, що позовна заява повинна надійти до суду не пізніше 24 години відповідного дня (наприклад, якщо днем виборів є 25 травня, то позовна заява повинна надійти до суду не пізніше 24 години 22 травня).

Слід також пам'ятати, що у даному випадку не діє правило ч. 9 ст. 103 КАС України, за яким строк не вважається пропущеним, якщо до його закінчення позовна заява була здана на пошту чи передана іншими засобами зв'язку. Днем подання позовної заяви щодо уточнення списку виборців вважається день її надходження до відповідного суду.

Позовна заява про уточнення списку виборців подається до адміністративного суду без сплати судового збору. Судовий збір не сплачується позивачем і не стягується з відповідача.

Це правило зумовлене:

- а) терміновістю провадження у справах щодо уточнення списку виборців та надзвичайною масовістю таких справ;
- б) заздалегідь передбачуваністю наслідком їх вирішення (розгляд переважної більшості зазначених справ закінчується прийняттям рішення на користь позивача);
- в) неприпустимістю будь-яких обмежень на участь громадян у виборчому процесі.

Оскільки у ст. 173 КАС України йдеться лише про судовий збір, то інші судові витрати (окрім судового збору) за їх наявності, на нашу думку, мають бути розподілені між сторонами в загальному порядку, передбаченому ст. 94 КАС України.

Розгляд справ даної категорії відбувається в загальному порядку.

Водночас, як передбачено ч. 5 ст. 173 КАС України, неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду [7, с. 428]. Таким чином, у разі неявки позивача справу може бути розглянуто по суті,

якщо від нього надійшло клопотання про розгляд справи за його відсутності. У разі неявки відповідача розгляд справи не відкладається і вона розглядається за наявними доказами.

Про розгляд справи у судовому засіданні суд повідомляє сторони та інших осіб, які беруть участь у справі, – у строк, достатній для їх прибуття до суду (друге речення ч. 3 ст. 35 КАС України) [6].

У цьому випадку допустимо здійснювати судовий виклик або судове повідомлення телеграмою, факсимільним повідомленням (факсом, телефаксом), електронною поштою, телефоном або через друкований засіб масової інформації, як передбачено ст. 38 КАС України.

Строк розгляду і вирішення адміністративних справ, визначених ст. 173 КАС України, порівняно із загальними положеннями суттєво скорочений. Такі справи належить розглянути і вирішити у дводенний строк після надходження позовної заяви, але не пізніше ніж за два дні до дня голосування, а якщо позовна заява надійшла за два дні до дня голосування, – невідкладно (ч. 4 ст. 173 КАС України) [6].

Разом із тим, зважаючи на принцип верховенства права та гарантоване ст. 55 Конституції України і ст. 6 КАС України право кожного на звернення до адміністративного суду з позовом, порушення судом встановленого строку вирішення адміністративної справи не є підставою для закриття провадження у справі чи залишення позовної заяви без розгляду – суд повинен закінчити розгляд справи по суті та ухвалити відповідну постанову. У таких випадках позовна заява може бути залишена без розгляду лише в разі, якщо суд з незалежних від нього обставин не встиг розглянути справу до дня голосування.

У резолютивній частині постанови суд зобов'язує відповідача вчинити конкретні дії – внести позивача до списку виборців, внести виправлення у списки виборців щодо персональних даних позивача, виключити особу, яка була включена туди неправомірно, зі списку виборців.

Відповідне судове рішення є підставою для вчинення дільничною виборчою комісією певних дій.

З метою оперативної реалізації виборцем свого права голосу законодавець у ч. 6 ст. 173 КАС України передбачив, що постанова адміністративного суду щодо уточнення списку виборців виконується негайно, тобто незалежно від набрання нею законної сили.

Слід мати на увазі, що положення ст. 173 КАС України не поширюються на оскарження до адміністративного суду рішень, дій чи бездіяльності органу Державного реєстру виборців:

1) особою, яка зверталася до органу ведення Реєстру або регіонального органу адміністрування Реєстру щодо включення себе чи інших осіб до Реєстру, внесення змін до персональних даних Реєстру чи отримання відповіді на свій запит;

2) політичною партією, яка зверталася до органу ведення Реєстру або регіонального органу адміністрування Реєстру в порядку здійснення публічного контролю за веденням Реєстру (ст. 32 Закону України «Про Державний реєстр виборців»).

Це пояснюється тим, що ст. 173 КАС України стосується уточнення списку виборців, тоді як у ст. 32 Закону України «Про Державний реєстр виборців» йдеться насамперед про уточнення даних Державного реєстру виборців. Тому оскарження на підставі ст. 32 цього Закону відбувається за загальними правилами адміністративного судочинства, якщо законодавцем не буде внесено змін до ст. 173 КАС України.

Так само положення ст. 173 КАС України не поширюються на оскарження до адміністративного суду рішень, дій чи бездіяльності щодо уточнення даних Державного реєстру виборців органу ведення Реєстру або регіонального органу адміністрування Реєстру (ст. 32 Закону України «Про Державний реєстр виборців»). Оскарження на підставі ст. 32 цього Закону відбувається за загальними правилами адміністративного судочинства, якщо законодавцем не буде внесено змін до ст. 173 КАС України.

Отже, формування списків виборців (їх реєстрація) є необхідною умовою здійснення виборцем свого права голосу. Воно відбувається шляхом внесення особи до списку, на основі якого вона може бути допущена до голосування. Завдяки його застосуванню реалізуються основні принципи виборчого права: загальності даного права, рівності виборців, однократності, факультативності й особистого характеру голосування.

На сьогодні нормативне регулювання процедури реєстрації виборців в Україні залишається не достатньо впорядкованим, часто взаємно неузгодженим, оскільки відповідні положення Законів про вибори все ще не стали логічним продовженням норм Закону України «Про Державний реєстр виборців», що набув чинності 27 березня 2007 року. Наслідком такої неузгодженості є суттєві прогалини у формуванні та уточненні Державного реєстру виборців, що спостерігаються під час кожного виборчого процесу.

Судовий порядок уточнення списків виборців покликаний усунути такі прогалини та сприяти реалізації громадянами їх конституційного права на участь у виборах.

#### **Список літератури:**

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36.
2. М'яловицька Н.В. Виборчі системи європейських держав / Н.В. М'яловицька // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2008. – № 1. – С. 61–67.
3. Про Державний реєстр виборців : Закон України від 22 лютого 2007 р. № 698-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 20. – Ст. 282.
4. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 10 липня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 35–36. – Ст. 491.
5. Про вибори народних депутатів України : Закон України від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10–11. – Ст. 73.
6. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, 37. – С. 1358.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : наук.-практ. комент. / С.В. Ківалов, О.І. Харитонова, О.М. Пасенюк та ін. – Х., 2008. – 648 с.

*Статья посвящена исследованию отдельных теоретических и практических вопросов уточнения списка избирателей в судебном порядке с учетом последних изменений в законодательстве и сложившейся судебной практики.*

***Выборы, список избирателей, Государственный реестр избирателей, административный суд, судебная процедура.***

*The article studies some theoretical and practical issues updating voter lists in court due to recent changes in legislation and existing jurisprudence.*

***Election, voter list, the State Voter Register, administrative court, judicial procedure.***